

MŰVESZETI IRODALOM

LUDWIG JUSTI: GIORGIONE. Zwei Bände. Mit 63 Bildertafeln. Verlag von Dietrich Reimer, Berlin, 1927. — Vasari, aki a castelfrancoi mester két tanítványát, Tiziano Vecellit és Sebastiano del Piombot, személyesen jól ismerte, az olasz festőkről írott könyvében azt mondja Giorgioneről, hogy szellemének nobilitása és forma-látásának jelentősége révén a velencei iskola történetében egyedülálló helyet tölt be. Ez az ítélet századok után ma változatlanul érvényben áll, bár volt idő, mikor Giorgione alakja és munkája szinte eltűnt a kutatás elől és már-már mint valami regényes emlék élt a műbarát lelkében. A fiatalon elhunyt mester kevés képe elszóródott a világban; egyike-másika félreeső gyűjteményben vagy templomban majdnem hozzáférhetetlenné vált, úgyhogy nem alakulhatott ki munkásságáról egy a valóságnak megfelelő tisztult felfogás és inkább a hagyomány szárnyán nőtt Giorgione híre a jelenkorig. Ekkor történt, hogy éppen 20 évvel ezelőtől egy fiatal német tudós, Ludwig Justi, két vaskos kötettel jelentkezett a nagy nyilvánosság előtt, melyben igen részletes és gondos kutatásairól számolt be. A Giorgione-kérdést úgy történeti, mint stílikritikai oldalról alaposan ragadta meg és állította az érdeklődés homlokterébe. Ennek a munkának szokatlanul nagy visszhangja lett. Nem jelentett eggyel több monografiát a művészettörténelmi könyvek sorában, hanem úgy szólván egy „felfedezést”, mint ahogy annak idején Bürger-Thoré közleménye jelentette Jan Vermeer van Delft fölfedezését. Bár sok kritikusa támadt azóta Justi könyvének, alapvető fontosságát soha senki kétségbe nem vonta. Ritka nagy dolog, hogy a szerző 17 évvel később, amikor Giorgioneről írt szakmunkája már raritásszámba ment, nem egy új kiadásra szánta rá magát, hanem egy merőben új, fölépítésben és beállításban más és terjedelemben is megnövekedett eredeti alkotással áll elénk, tanujelét adván annak, hogy a Giorgione-probléma szüntelenül foglalkoztatta és új nézőpontokra juttatta az elmúlt két évtized alatt. Erről a könyvről illő megemlékezni egy magyar szaklapban, hiszen múzeumunk 4 Giorgione-képével sokszor szerepel benne és a castelfrancoi mester alakja egyébként sem lehet ismeretlen közönségünk előtt.

Nem könnyű feladat kritikailag megállapítani a tényezőik ama sorát, melyek összetételéből nőtt egységgé ez a maga nemében páratlanul álló művészettörténelmi munka. 700 oldalon 25 kép elemzését adja Justi. Belekezd leírásukba oly módon, mihez fogható példa a szakirodalomban még nem volt; elemzi őket a színanyagtól kezdve a láthatatlan szellemig, mely bennük él; párosítja és szembeállítja őket;

újabb és újabb beállítást talál, hogy megszólatassa a belőlük rejtett művészeti változást. Vissza nem adható biztonsággal és fölényvel operál a kevés életrajzi és annál gazdagabb kortörténelmi adatokkal, hogy érvelelést erősítse, levezetéseit igazolja. A szerzők téma-feldolgozására emlékeztet Justi modora, ahogy a variálásokon keresztül mindjobban dolgozza ki a képek benső tartalmát és anyagát. De a klasszikus zene végtelen szépségére emlékeztet Justi leírásainak dallamossága is. Wölffinnél is jobban ura a szónak, a mondatok lírai erejének, ami éppen Giorgione esetében helyénvaló. Tudományos alaposság és az intuitív átélés szárnyaló kézsége vezeti őt az elemzésen keresztül a lényeg meglátásáig. Ahogy Justi a mai értelmesség és érzés-tudás teljes felkészültségével sikra száll Giorgione-ért, akiben meglátja az előkelő lelkű alkotó első igazi példányát, a nem kézműves-ípusú művészt, azt egy összefoglaló mondatban is csak sejtetni lehet. Justi könyvét nem forrásmunkák felhasználásával írta meg. A képekhez zárandokolt el, előtűnik foglalta szavakba benyomásait és építette ki azokat szemléletté. Tiltakozik az elien, hogy könyvében csak költői körülírásait lássák Giorgione művészetének, inkább vezetni akar az önálló szemlélődésre. Ennek a törekvésnek elérésére azonban csak olyan meggyőződéssel tollal ír képes, mint ő. Német nyelven előtte csak Herman Grimm foglalkozott művészettörténelmi kérdésekkel ilyen módon, de Grimmben túltengett a literatóri szem-pont.

Justi módszerét talán legjobban definiálja, ha „plátói”-nak nevezzük. Szeretettel mélyül az egyén munkájába, de eljut az ősforrásig, ahonnan az egyén ered, a szerves fejlődés kiinduló pontjához, az ideáig. Valóságos esztétika az, melyre képelemzését építi, de itt is az az elv győz, hogy általános szempontokat külön nem ad, hanem csak a konkrét eset kapcsán mondja el a törvényszerűt. Éppoly szeretettel és elmélyüléssel méltatja Giorgione kortársait is. Könyvének egyik legmegkapóbb részlete az a fejezet, melyben Dürer olaszországi tartózkodásáról elmélkedik. Dürer leveleiből szinte kézzelfogható elevenséggel lép ki a velencei élet színessége és tarkasága, épp az a kor, melynek művészi képviselőjévé vált Giorgione, ugyanilyen formában tér ki Lionardo és egynehány kisebb rangú művész munkásságának méltatására, kiknek vállán nőtt fel Giorgione. Tanítványairól sokhelyütt ír és utal arra az eleven folyamatra, mely Giorgionéból kiindulva az addig provinciális jellegű velencei festészetet a művészettörténelem egy pompázó fejezetévé emelte.

Elsler Mihály József dr.

AMERIKAI MŰVÉSZETI KÖNYVEK AZ EGYETEMI KÖNYVTÁRBAN. A súlyos pénzügyi viszonyok szomoró következménye könyvtárainkban sem maradhatott el. A ki nem elégíthető természetes kívánságok állandó növekedése közudomású; ha a hazánkban kívüli szellemáramlatokba igyekezünk bekapcsolódni, úgy az egyébként is fennálló akadályokhoz még a könyvhányi is járult. A lassanként meginduló beszerzések mindenkit fokozott örömmel töltöttek el, hisz csak a szellemi gazdagodás és haladás által tudjuk némiképp enyhíteni az oktatlan, brutális és megalázó megcsönkítési fájdalmát. A könyvtárolomány gyarapodása terén az elmúlt évben nagyobb léppéssel haladhatunk előre. Egyetemi könyvtárunk a „Carnegie Endowment for International Peace” nemeselelkűsége által nagyrészt adományban részesült. A könyvtár birtokába jutott mintegy 1200 kötet rendkívül gazdag anyagot tartalmaz az amerikai szellemi életnek jóformán minden oldalára nézve és ezzel egy eddig kevésbé, csak hiányosan tanulmányozható terület megismerését teszi lehetővé. Főleg közgazdasági, politikai és társadalomtudományi művekben gazdag ez a könyvtár, de számokban vannak képviselve az amerikai szépirodalom termékei is. A minket most elsősorban érdeklő művek: a művészeti vonatkozásúak vannak — sajnos — legkisebb számban képviselve, de talán szabad remélnünk, hogy a könyvtár ezirányú kiegészítése nem tartozik a lehetetlenségek közé. Sajátos módon festészetrel mindössze Royal Cortissoz „American Artists” című műve, míg szobrászattal több munka is foglalkozik. Az amerikai szobrászat történetének alapvető munkáit tekinthetjük *Lorado Taft*: „The American sculpture” c. művét, amely a Macmillan Company bőkezűségéből gazdag illusztratív anyaggal jelent meg. Az amerikai szobrászat története csak egy századnyi terjedelmű; alapvonása mindvégig kissé hűvös józanság, mely az amerikai psyche túlzástól mentes, kissé közömbös voltát hűven tükrözteti. Eleinte szoros alkalmazkodás az európai mintaképekhez; sokáig kitarának a Canova és Thorvaldsen által virágzásnak indított klasszicizmusnál. Azonban mennél inkább magára eszmél az amerikai szobrászat, annál erősebben hódol be a józan naturalizmusnak, mely legjobb termékeit a portrai szobrászat terén alkotta. Különös jelenség, hogy az amerikai szobrászat sem a helyi, sem a szomszédos művészetek hatását nem érezteti, bár kétségtelen, hogy az Egyesült Államok területén is volt valamilyen fokú bennszülött művészet, nem is beszélve pl. a szomszédos Mexicóról, ahol az ősi elem az erószakos európai hatás dacára — főleg eleinte — erősen érezteti hatását. Nem lehetetlen, hogy az amerikai írók mintegy megvetéssel tekintenek a megelőző idők „vad” népeire, csak ott beszélnek az amerikai művészeiről, amikor ez

• Maga is szobrász.

a már politikailag megalakult Egyesült Államok területére esik és annak szellemében történelki. — A XIX. sz. első tizedét a megindulás nehézségei jellemzik, amit a technikai felkészültség és a márványhiány még fokoznak. A művészek többnyire Rómában tanulnak és ott szívják magukba a nemzeti jelleg nélkül való akadémikus klasszicizmust. A század közepe már átmeneti kornak tekinthető, mert a kissé szenvelő klasszicizmus egyeduralmát egészségesebb naturalizmus váltja fel, melynek erőteljes zászlóvivője J. Q. A. Ward. Mindjobbban kialakul a két jellemző műfaj: az arckép és az emlékmű szobrászat. A XIX. sz. utolsó tizedeire eső ill. korszak kvantitatív és kvalitatív gazdagodást jelent, valamint termékeny, sokrétűbb bekapcsolódást az európai művészetbe. Mint érdekességet említhetjük meg az amerikai szobrászok sorában a trencsáni születésű *Fuchs Emil* és a pozsonyi *First Mária* éremművészeket kívül az 1862-ben Bécsben született *Kontt Izidor* és a hasonlóan magyar eredetű *Zolnay György* nevét. Kontt 1892-ben került ki Amerikába. Diszítő-szobrászati gazdag munkásságával részletesen foglalkozik *Taft* s Egyházi zene c. csoportját reprodukcióban is közli. Zolnait főleg katonaszobrai tették híressé. — A könyv értékét a nagyon jól összeállított tartalomjegyzék és a gazdag bibliográfia még fokozza. Kár, hogy a XX. sz. törekvéseiről jóformán semmilyen felvilágosítást sem nyújt. A tudományos tárgyilagosággal megírt e művel szemben más, az előzőt mintegy kiegészítő irányt képvisel *Mac Spadden*: „Famous sculptors of America” c. kellemes, csevegő hangon megírt műve, mely kisebb tanulmányok keretében bemutatja az amerikai szobrászat legfontosabb képviselőit és azok munkáit. A könyvnek főiréte az a sok személyes adat, kultúrhistoriailag is értékes intimitás, melyet szerző a művészekkel való baráti viszonya révén szőhetett művébe.

Az amerikai építészetről nagyon élvezetes tájékoztatást nyújt A. D. *Patterson*: „American homes of to-day” c. munkája, mely szintén a Macmillan Company fényes kiállításában jelent meg. Az amerikai építészetben igen fontos szerepet játszik Anglia, szinte végigcsinálnak minden építészeti dívatot, mely a szigetországból indul ki. Eleinte a gotika és Queen Anne szolgáltatják a legtöbb mintaképet, majd Richardson nyomán a román építéssel tömbszerű zártsága is erősen tért hódít. Ez a történelmi romantizmus széles rétegben terjed el és sokáig tartja magát. Ha abszolút értelemben véve nem is nevezhető produktívnak ez az irány, tagadhatatlan, hogy sok festői értékben is gazdag, hangulatos és változatos megoldást hozott létre. Nem utolsó érdeme az sem, hogy megfelelő stílusos környezetet létesít a nagyszámú idevándorolt mülkincs számára. A villaépítéssel legtermékenyebb mintaképe az olasz palladieszki villastílus, mely az

angol Adam-stíllel is vegyítve szép nyári lakok hosszú sorát produkálta. E villák kedvelt, gyakori homlokzat-megoldása egy kémeletnyi magasságú *oszlopos tornác*, amely esetleg egy monumentálisabb lépcsős feljárás képzésére is alkalmas nyújt. Az angol behatással egyidejű, sokkal kevésbé erős a francia chateauféles befolyása, melynek legszebb építkezései az újabb időkre esnek. A könyv gazdag képanyaga a szövegnel is többet nyújt. Érdekesek a repülőgépről fűtött képek, melyek az épület elhelyezését, a hozzátartozó kertet és parkot világosan áttekinthetővé teszik. Mivel azonban szinte kizárólag az amerikai plutokrácia lakóházait mutatja be, mindenütt nagyszabású, még egyszerűségükben is fénylő építkezéseket és főleg gyönyörű interieurókat találunk, amelyekben viszontlátjuk a szebbnél-szebb, nagyobbra jölsimert, Európából kikerült műkincseket. A legújabb építészeti irányokról, valamint a középosztály háziról ez a pompás kötet nem nyújt felvilágosítást.

Amerika szellemi munkásságáról sokoldalú tájékoztatást nyújt az *American Yearbook*, amely beszámol a legújabb művészeti, esztétikai és művészettörténeti jelenségekről is, valamint mindazon eseményekről és expedíciókról, melyekben Amerika szellemi vagy anyagi tőkéje résztvesz.

Végül kiemelünk a könyvanyagból néhány értékes művet, melyek Amerika természet szépségeiről, parkjairól stb. számolnak be. Ilyenek: *Mills: The Rocky Mountain wonderland* és *Our National Parks, Quinn: Picturesque America, Beautiful America* stb. Valóban e téren is hatalmas gazdagsággal állunk szemben és természetesnek tartjuk azt a nagy propagandát, melyet Amerika ezek érdekében kifejt.

Az amerikai festészettel, mint említettük, *Royal Cortissoz* foglalkozik, aki az „*American artists*” címen egy kötetnyi intim megvilágítású, finoman megírt művész portrál-t bocsát közre. Az elmúlt évtizedek festői legnagyobbbrász, — közvetve vagy közvetlenül, — Gérôme párizsi köréből indultak ki és természetesen asszimilálták régibb, főleg angol és németalföldi művészek, sőt mint W. F. Dana esetében a mi Munkácsyok hatásait is. A sajátosan amerikai jelleg a fel-felugró higgadtságában, a választott tárgyak erősebb akciómentességében mutatkozik, sőt e téren még a szobrászaton is tültesz. Lírai, néha kissé szenvedősen érzelmes hangulatok, légy, puha tónusok jellemzik. Sokkal erőteljesebb, férfiasabb falfestészeté, híven a monumentalitás követelményéhez. További fontos tere az amerikai művészetnek a grafika, mely több jelentős, a huszadik századot is méltán reprezentáló művészt mutat fel, — sajnos — könyvünk idevágó része nagyon is szűkszavú. Növel a munka értékét néhány, az amerikai művészeti élettel foglalkozó tanulmány, így Cortissoz beszámolója az amerikai műgyűjtésről, mely dús anyagi eszközökkel rendel-

kezvén, óriás léptekkel halad előre és túlszárnyalja Európát. Speciálisan az amerikai művészet szolgálatában áll a bőkezűen megalkotott new-yorki Freer Gallery, Amerika Luxembourg-múzeuma. Végül egy finom esszében szerző rámutat a római American Academy fontosságára és kiemeli az alapító építész, Mac Kim érdemét, aki felismerte a római ambiente természetén, felcsiszó és semmi másval nem pótolható hatásait.

Ebből a néhány sorból is kilálgat a könyvtár nagy értéke. Őszintén hálásak vagyunk érte az ajándékozó *Carnegie Endowment for International Peace*-nek s reméljük, hogy folytatása is lesz. Egyetemi könyvtáraink pénztelensége miatt nagy szükségünk lenne rá. *Zádor Anna.*

KIÁLLÍTÁSOK

Július hó 10-ikén nyílt meg *Londonban* a Suffolk Street Galleries-ben *Kammerer Mária* arcképekből álló kiállítása;

ugyanazon hó 13-án az Orsz. M. Iparművészeti Társulat, a Baross Szövetség és a Baross Gábor Kör által rendezett *Országos Iparművészeti és Házilipari Kiállítás* az Iparművészeti Múzeumban;

augusztus hó 18-án a Hívősvölgyi Plein-air iskola művészeinek a Svábhegyen és környékén festett műveiből a Svábhegyi Szanatóriumban rendezett kiállítása;

szeptember 7-én az Orsz. M. Képzőművészeti Tanács által szervezett jelenkori magyar művészeti kiállítás a *genfi művészeti múzeumban*;

ugyanazon hónap 8-án a *Nemzeti Szalon őszi tárlata*;

ugyanazon napon a *Szolnoki Művészeti Egyesület őszi kiállítása* az ottani művésztelepen;

ugyanazon hónap 14-én a *bécsi Künstlerhausban Benedek Péter* gyűjteményes kiállítása;

ugyanazon hónap 15-én az *Ernst-Múzeumban Domanovszky Endre, Hollósné Mattioni Erzsébet, Medveczky Jenő és Vörös Géza, Vadász Endre és Kelemen Emil* festőművészek képeiből és rajzaiból rendezett CV. csoportkiállítása;

ugyanazon hó 22-én Larsen Oscar és Glasner J. osztrák festő- és grafikusművészek gyűjteményes kiállítása a *Nemzeti Szalonban*;

ugyanazon hó 24-én a *Modern Kiállítás-szervező Bizottság* rendezésében a *Tamás-Galéria modern magyar grafikai kiállítása*.

CÍMKÉPÜNKÖN Munkácsy Mihálynak a *dr. bárány Kohn* Adolf-képtárban lévő egyik női arcképe reprodukcióját hozzuk.

Felelős szerkesztő: *Dr. Majovszky Pál.*

Főmunkatárs: *Dr. Lázár Béla.*

Kiadó: *Ormos György.*